

مسائل اجتماعی زنان در اینترنت

اعظم راودراد*

در این مقاله به مقایسه جهان واقعی و جهان مجازی می‌پردازیم و مسائل اجتماعی زنان را در جامعه مجازی، با تأکید بر اینترنت مورد بررسی قرار می‌دهیم. از میان مسائل اجتماعی زنان نیز به‌طور خاص به بررسی مشکلات امنیتی زنان در مواجهه با اینترنت می‌پردازیم. اگرچه این موضوع ممکن است هنوز در ایران خیلی مسأله مهمی به حساب نیاید ولی روند رو به رشد آن در جهان نشان می‌دهد که لازم است به آن توجه شود. به‌طور کلی، هدف این مقاله بررسی انواع جرایم اینترنتی در رابطه با زنان و ارائه یک نوع‌شناسی از این جرایم است.

مقدمه

جهان هر روز سریع‌تر از گذشته به سوی دویاره شدن حرکت می‌کند. پیدایش، توسعه و رشد تکنولوژی‌های جدید ارتباطی که امکان ارتباط همزمان و نامحدود افراد را فارغ از مکان قرارگیری آنان در جهان واقعی فراهم ساخته است، زمینه‌ساز به وجود آمدن جهان جدیدی است

که با عنوان جهان مجازی معرفی شده است. با رشد هرچه بیشتر شاهراه اطلاعاتی فضای جدید مجازی به سرعت گسترش می‌یابد و اینترنت و سایر تکنولوژی‌های ارتباطی، در حال گسترش دسترسی ما به هر جنبه از جامعه و در هر گوشه دنیا، به‌طور بالقوه می‌باشند. تجارت، توسعه آموزش و بهداشت، رشد دموکراسی مشارکتی و همین‌طور تسهیل ارتباطات میان خویشان و دوستان، چه در آن طرف خیابان و چه در اطراف و اکناف جهان از نمونه‌های این دسترسی فزاینده است.

شیوه ارتباط و زندگی انسان‌ها در این دو جهان به‌گونه‌ای متفاوت و در عین حال به‌همدیگر مرتبط است که برخی از اندیشمندان به هنگام بحث درباره جهانی‌شدن، به دو جهان واقعی و مجازی، و جهانی‌شدن‌های متفاوت در هر یک از این دو جهان اشاره می‌نمایند (عاملی ۱۳۸۲ الف؛ ۱۳۸۲ ب و ۲۰۰۴). به‌گفته عاملی (۱۳۸۲ ب) «پارادایم دو جهانی‌شدن‌ها، نگاهی است که در درجه اول به تبیین و متمایز نمودن دو جهان موازی و در عین حال مرتبط و درهم‌آمیخته در یکدیگر می‌پردازد و در درجه بعدی جهانی‌شدن‌های متکثر را در درون این دو جهان مورد توجه قرار می‌دهد» (ص ۲۰). جهان امروز «جهانی است که جامعه انسانی را مواجه با دو جهان موازی نموده است؛ جهان اول؛ جهان واقعی و جهان دوم؛ جهان مجازی. جهان اول جهانی است که در آن زندگی و فعالیت اجتماعی عینی جریان دارد. جهان دوم، جهانی است که انسان را در مواجهه با واقعیت‌های مجازی قرار می‌دهد. در جهان مجازی انسان با سرزمینی بی‌مرز و چند فرهنگی و در عین حال برخوردار از فضای واحد مواجه است» (عاملی ۱۳۸۲ الف: ۱۴۴).

جهان تمامی موجودات و روابط میان آنان را دربرمی‌گیرد. جهان مجازی شکل دیگری از جهان واقعی است که بر فراز آن قرار گرفته است. به همین دلیل این دو جهان به شدت قابل مقایسه با همدیگر هستند. در حقیقت عناصر اولیه آنها مشترک است و تنها چگونگی، جنس و نقش این عناصر با یکدیگر متفاوت می‌شوند. به کار بردن عباراتی چون دولت مجازی، پست الکترونیکی، جرم اینترنتی، تجارت اینترنتی، دوستی مجازی و مانند آن، که همگی در درجه اول اشاره به جهان مجازی دارند، نشان‌دهنده تشابه میان عناصر هر یک از این دو جهان است. اگرچه توسعه تکنولوژی‌های ارتباطی و شکل‌گیری جهان مجازی، نتایج و آثار مثبت بسیاری در جهت پیشرفت اجتماعی بشری داشته است، نمی‌تواند تنها دربرگیرنده نقاط مثبت باشد. در این جهان هم

همچون جهان واقعی ابعاد منفی و مرضی وجود دارد. یکی از این ابعاد وجود جرم، کلاهبرداری و جنایت هست. از این منظر در مقاله حاضر وارد بحث جرایم در دنیای مجازی می‌شویم که بستر وقوع آن به‌طور عمده شبکه جهان‌گستر یا همان اینترنت است.

جرایم اینترنتی انواع و اقسام زیادی دارند که با معادل‌های خود در جامعه واقعی قابل مقایسه هستند. تقسیم‌بندی‌های کم و بیش متفاوتی از انواع این جرایم شده است. برای نمونه، محسنی (۱۳۸۰) این جرایم را به دسته‌های زیر تقسیم کرده است:

- ۱- دسترسی به مدارک و اسناد موسسات از سوی مراکز و یا اشخاص به‌صورت غیرمجاز،
- ۲- نسخه‌برداری غیرمجاز از نرم‌افزارهای کامپیوتری،
- ۳- عدم رعایت حقوق هنرمندان، نویسندگان و به‌طورکلی بسیاری از خلاقان آثار فرهنگی، علمی و هنری.

۴- سوءاستفاده‌های مالی (فروش‌های تقلبی کالا و...)

۵- سوءاستفاده از اطلاعات خصوصی مربوط به افراد و موسسات،

۶- انتشار صور قبیحه و مغایر با اخلاق عمومی، به‌ویژه در سطح جوامع دارای الگوهای متفاوت اخلاقی» (محسنی ۱۳۸۰: ۱۹۲).

در مقاله حاضر از دو مورد آخر استفاده می‌کنیم و با محور قرار دادن بحث آزار زنان در اینترنت از طریق دسترسی به اطلاعات خصوصی آنان و انتشار صور قبیحه و مواردی از این قبیل، به بررسی دنیای مجازی از نقطه‌نظر مسائل اجتماعی زنان، و نقش اینترنت در آن می‌پردازیم. بسیاری از ویژگی‌های این تکنولوژی، شامل هزینه کم، راحتی استفاده و طبیعت ناشناس استفاده‌کنندگان، آن را به یک رسانه جذاب برای تقلب و کلاهبرداری تبدیل می‌کند. در کنار این‌ها «آزار و مزاحمت اینترنتی»^۱ یکی از شیوه‌های جدیدی است که طی آن به حریم خصوصی کاربران اینترنت وارد می‌شوند و آن را مورد تهدید قرار می‌دهند. مزاحمت و آزار اینترنتی بر اساس شواهد موجود (باومر^۲ و دیگران ۲۰۰۳) یک مشکل جدی است که به موازات رشد تعداد استفاده‌کنندگان از اینترنت و سایر تکنولوژی‌های ارتباطی، افزایش خواهد یافت.

زنان در اینترنت

گولدینگ^۱ و اسپسی^۲ (۲۰۰۲)، در مقاله‌ای که در شصت و هشتمین کنفرانس IFLA در انگلیس ارائه دادند، به بحث و بررسی درباره موانع مشارکت زنان در جامعه اطلاعاتی پرداخته‌اند. از آنجا که در مقاله حاضر بحث آزار و تعقیب^۳ زنان پی‌گیری می‌شود، مناسب است که در ابتدا با اشاره به مطالب این مقاله انواع جرایم مربوط به زنان در اینترنت طبقه‌بندی شود. علاوه بر انواع جرایم اینترنتی که در مورد هر دو جنس به وقوع می‌پیوندد، به‌طور عمده دو نوع جرم با هدف‌گیری قربانیان زن در اینترنت واقع می‌شود. این دو جرم هر دو به مسائل جنسی زنان نظر دارند. اول استثمار جنسی زنان در اینترنت است. این جرم مسائلی چون استفاده از زنان برای هرزه‌نگاری آن - لاین تا قاچاق زنان را دربرمی‌گیرد. قاچاق زنان و استثمار جنسی آنان در گذشته هم وجود داشته است، ولی اینترنت این فعالیت‌های غیرقانونی را آسان‌تر کرده است. قاچاقچی‌ها از اینترنت به شیوه‌های گوناگونی استفاده می‌کنند تا با قربانی‌های خود تماس بگیرند و از آنان سوءاستفاده کنند.

جرم دوم آزار و اذیت جنسی زنان در اینترنت است. بخش‌های زیادی برای بزرگسالان در اینترنت وجود دارد که آنان می‌توانند درگیر گفت‌وگوهای جنسی شوند. مهاجمان همچنین از فضاهای اینترنتی متعدد استفاده می‌کنند تا زنان را مورد آزار و مزاحمت‌های جسمی قرار دهند، و این آزارها از توهین جنسی تا استفاده صنعت جنسی از تکنیک‌های تحمیلی برای قرار دادن تصاویر هرزه‌نگاری، صرف‌نظر از سن یا جنسیت مصرف‌کننده، در صفحه کامپیوتر وی، را دربرمی‌گیرد.

این دو جرم فضای مخاطره‌آمیزی را به‌خصوص برای زنان در اینترنت به بار می‌آورند که اطمینان آنان را از برقراری ارتباطات مؤثر سلب می‌کند. همین سلب اطمینان در کنار عوامل دیگر یکی از دلایل استفاده کمتر زنان از اینترنت است. به‌گفته گولدینگ و اسپسی در حالی که هدف غایی جامعه اطلاعاتی باید بهبود وضعیت همه شهروندان از طریق دستیابی و استفاده از این امکانات در حال گسترش باشد، در حال حاضر برخی از افراد که بیشتر زنان را دربرمی‌گیرد، از

1- Goulding

2- Spacey

3- Stalking

شانس‌های کمتری برای حضور در جامعه اطلاعاتی نسبت به دیگران برخوردار هستند. در حقیقت، اگرچه اینترنت مثل یک قدرت آزادی‌بخش دموکراتیک بدون جنس‌گرایی و جانب‌داری جنسیتی اعلام موجودیت کرده است، شواهد یک نابرابری جنسیتی در استفاده از آن وجود دارد. البته، این نابرابری جنسیتی در جهان واقعی هم به میزان‌های متفاوت وجود دارد. اما، برای بسیاری که دیدی خوشبینانه نسبت به نقش اینترنت در گسترش جامعه‌ای عادلانه‌تر از آنچه در دنیای واقعی می‌بینیم دارند، آگاهی از این نابرابری ممکن است موجب تأمل گردد. اینترنت و جهان مجازی، همچون جهان واقعی، با زنان همزمان دارای ابعاد مثبت و منفی است. بنابراین، ذکر ابعاد منفی اینترنت در رابطه با زنان در این مقاله به معنای نادیده گرفتن جنبه‌های مثبت آن نیست؛ بلکه، برای این است که با کاهش موانع و مخاطرات حضور زنان در اینترنت، این گروه اجتماعی پرجمعیت بتوانند در شکل‌دهی به جامعه اطلاعاتی نقش مؤثرتری داشته باشند.

به گفته گولدینگ و اسپیس، در انگلستان براساس آمارهای ملی سال ۲۰۰۱، ۵۷ درصد از مردان در برابر ۴۵ درصد از زنان از اینترنت استفاده می‌کرده‌اند. همچنین، تعداد زنان کاربر در رده سنی بین ۱۵ تا ۲۵ سال بیشتر از مردان بوده است، و این به معنای جوان‌تر بودن زنان مرتبط با تکنولوژی ارتباطات، نسبت به مردان است. از سویی، توانایی اجرایی زنان، در مقایسه با مردان، در جهان مجازی به دلیل وجود برخی از موانع کمتر است. یکی از مهم‌ترین موانع عبارت است از تجربه‌های منفی زنان از اینترنت و فقدان اطمینان به آن. شواهد زیادی وجود دارد مبنی بر اینکه ممکن است زنان توسط مردان کاربر مورد آزار و سوء استفاده جنسی قرار بگیرند. همین امر که در زیر به‌طور مشروح به آن می‌پردازیم، خود می‌تواند به عنوان یکی از موانع جدی افزایش استفاده زنان از اینترنت و در نتیجه مشارکت کمتر آنان در ساختن جهان مجازی به حساب آید.

مزاحمت اینترنتی چیست؟^۱

اگرچه یک تعریف دقیق و واحد وجود ندارد، اما این واژه برای اشاره به استفاده از اینترنت،

۱. مطالب مربوط به مزاحمت اینترنتی که در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است به‌طور عمده از «گزارش ۱۹۹۶ دادستان کل آمریکا» اخذ شده است که با استفاده از منابع دیگر که در فهرست منابع این مقاله آمده، تکمیل شده است.

پست الکترونیک و یا سایر ابزارهای ارتباطی الکترونیک برای ایجاد مزاحمت برای افراد دیگر به کار می‌رود. مزاحمت عموماً شامل آزار و یا رفتار تهدیدآمیزی است که فردی به‌طور مکرر در مورد فرد دیگری به کار می‌برد؛ مثل تعقیب فرد، ظاهر شدن بر درب منزل یا محل کار فرد، تماس‌های تلفنی آزاردهنده، گذاشتن پیغام‌های نوشته شده، ارسال هدایا و یا تخریب اموال فرد. تنها تهدید نمی‌تواند جرم تلقی شود و مورد پی‌گیری قرار گیرد. بلکه، برای به مرحله اجرا درآمدن بیشتر قوانین مربوط به مزاحمت، باید تهدیدی که بر علیه قربانی انجام شده باورکردنی باشد؛ اجرای بقیه قوانین متضمن انجام تهدیدهایی علیه وابستگان درجه یک قربانی است و تنها برخی قوانین نیازمند این هستند که عمل غیرقانونی مزاحم شامل یک تهدید ضمنی باشد.

ماهیت و گستره مزاحمت اینترنتی

اگرچه آزار و تهدید کامپیوتری می‌تواند اشکال متعددی داشته باشد، مزاحمت اینترنتی وجوه تشابهی با مزاحمت در جهان واقعی دارد. بسیاری از مزاحمان - اینترنتی یا در جهان واقعی - به انگیزه کنترل قربانی‌هایشان دست به عمل می‌زنند و برای رسیدن به این هدف رفتار مشابهی دارند. شواهد در دسترس (گزارش سال ۱۹۹۹ دادستانی کل امریکا) نشان می‌دهد که اکثر مزاحمان اینترنتی، مثل مزاحمان جهان واقعی مرد هستند و اکثر قربانیان آنان زنان هستند. در بسیاری از موارد، مزاحم اینترنت و قربانی او سابقه رابطه و آشنایی دارند، و مزاحمت اینترنتی هنگامی آغاز می‌شود که قربانی تلاش می‌کند رابطه را قطع کند. اگرچه، موارد زیادی از مزاحمت‌های اینترنتی وجود دارد که توسط غریبه‌ها انجام شده است.

این حقیقت که مزاحمت اینترنتی شامل برخورد جسمی نمی‌شود، ممکن است باعث این تصور اشتباه شود که از مزاحمت جسمی بی‌آزارتر است. اما این امر لزوماً درست نیست. چنانچه اینترنت هر روز بیشتر به بخشی از زندگی فردی و حرفه‌ای تبدیل می‌شود، مزاحمان می‌توانند از سهولت ارتباطات به اندازه سهولت دسترسی فزاینده به اطلاعات شخصی افراد سوءاستفاده کنند. به علاوه، سهولت استفاده یک‌طرفه، غیرشخصی و گاه طبیعت ناشناس ماندن ارتباطات اینترنتی، ممکن است موانع مزاحمت اینترنتی را مترفع کند. به عبارت دیگر، در حالی که یک مزاحم بالقوه ممکن است نسبت به مواجهه با قربانی به صورت شخصی یا با تلفن

بی‌علاقه و یا ناتوان باشد، در ارسال پیام‌های آزاردهنده و یا تهدیدآمیز به قربانی تردید نمی‌کند. سرانجام، آزار و تهدید کامپیوتری، مثل مزاحمت جسمی می‌تواند مقدمه رفتار جدی‌تر باشد که شامل خشونت فیزیکی هم می‌شود.

تفاوت‌های اساسی

مزاحمت جسمی متضمن حضور همزمان مزاحم و قربانی در منطقه جغرافیایی یکسان است، در حالی که مزاحمان اینترنتی ممکن است آن طرف خیابان و یا آن سوی کشور باشند. همین‌طور، تکنولوژی‌های ارتباطی الکترونیک برای مزاحم اینترنتی شرایط آسانی فراهم می‌کنند که براساس آنها از دیگران هم برای آزار و تهدید قربانی استفاده می‌کنند. برای مثال، مزاحم می‌تواند با آشکار کردن ویژگی‌های شخصی قربانی و ارسال پیام‌های تحریک‌کننده به نشریه‌های الکترونیکی و اتاق‌های گپ‌زنی، باعث شود بینندگان آن، پیغام‌های آزاردهنده به قربانی برگردانند. تکنولوژی‌های ارتباطی الکترونیک همچنین موانع آزار و تهدید را کوتاه می‌کنند؛ یک مزاحم اینترنتی نیازی ندارد که با قربانی خود به صورت جسمی برخورد کند.

در حالی که تشابهات بسیاری بین مزاحمت اینترنتی و فیزیکی وجود دارد، اینترنت و سایر تکنولوژی‌های ارتباطی الکترونیک راه‌هایی برای مزاحمان برای تعقیب قربانیان خود ارائه می‌کنند. یک مزاحم اینترنتی ممکن است تنها با فشار یک دکمه پیام‌های مکرر تهدیدآمیز یا آزاردهنده ارسال کند. مزاحمان پیچیده‌تر، از برنامه‌هایی استفاده می‌کنند که با آن در دفعات منظم یا نامنظم پیام‌هایی را برای قربانی ارسال می‌کنند، بدون این‌که خود مزاحم ناچار باشد هر دفعه پای کامپیوتر بنشیند و برنامه را اجرا کند. فقدان ارتباط مستقیم میان مزاحم و قربانی تعقیب قانونی این عمل را که براساس آن مزاحم را شناسایی و دستگیر کنند، مشکل می‌سازد.

ناشناس ماندن در اینترنت، برای مزاحمان اینترنتی بالقوه، فرصت‌های جدیدی فراهم می‌کند. هویت واقعی یک مزاحم اینترنتی می‌تواند با استفاده از سرویس‌دهنده‌های مختلف و یا با استفاده از نام‌های مختلف مکتوم باقی بماند. مزاحمان با تجربه‌تر می‌توانند پیغام‌هایی بفرستند که کشف فرستنده آن غیرممکن باشد و بسیاری از مراجع قانونی چنین مواردی را

ناشناس ماندن، مزاحم را در یک موقعیت برتر قرار می‌دهد. وی در حالی که برای هدف / قربانی غیرقابل شناسایی است، می‌تواند در یک ایالت دیگر، یا همین اطراف و یا در اتاق مجاور در محل کار باشد. وی می‌تواند یک دوست یا عاشق سابق باشد، یک غریبه کامل که در اتاق گپ‌زنی با فرد آشنا شده است و یا صرفاً یک نوجوانی که دارد شوخی می‌کند. ناتوانی قربانی در شناسایی مهاجم و ناشناس ماندن وی ممکن است او را تشویق به ادامه این‌گونه اعمال نماید. به علاوه، برخی مهاجمان با اطمینان از ناشناس ماندنشان ممکن است بیشتر بخواهند که قربانی را در محل کار و یا منزل تعقیب کنند و اینترنت اطلاعات جامعی را برای این هدف در اختیار آنان قرار خواهد داد. وب سایت‌های بسیاری ممکن است اطلاعات شخصی، شامل شماره تلفن و آدرس محل کار و زندگی، را ارائه کنند. حتی برخی از وب سایت‌ها در برابر دریافت پول، حاضر هستند شماره امنیت ملی، اطلاعات مالی و سایر اطلاعات شخصی افراد را ارائه کنند.

روند رو به رشد مزاحمت اینترنتی

اگرچه آمار دقیقی وجود ندارد که نشان‌دهنده میزان مزاحمت‌های اینترنتی باشد، برخی از سرویس‌دهنده‌ها آمارهایی را در مورد تعداد اعتراض‌هایی که در مورد آزار یا تهدید از جانب مصرف‌کنندگان دریافت کرده‌اند، جمع‌آوری می‌کنند و این آمارها روند افزایش مزاحمت اینترنتی را نشان می‌دهند. در آمریکا حدود ۲۰ درصد مزاحمت‌های ایجاد شده نسبت به زنان جنبه مزاحمت اینترنتی داشته است. در بعضی قسمت‌ها این آمار به ۴۰ درصد هم رسیده است. در مطالعه‌ای دانشگاهی نشان داده شد که ۲۵ درصد همه مزاحمت‌ها نسبت به زنان دانشجوی به شیوه اینترنتی بوده است (گزارش سال ۱۹۹۹ دادستانی کل آمریکا).

مشکلات مقابله با این مزاحمت‌ها

بسیاری از مزاحمت‌ها به هیچ‌وجه گزارش نمی‌شوند؛ زیرا افراد هنوز نمی‌دانند که این کار می‌تواند رفتار مجرمانه و قابل تعقیب تلقی شود. در برخی موارد، نیروی پلیس متخصص و آشنا

به اینترنت و ابزارها و مهارت‌های کامپیوتری لازم برای مقابله با این تهاجم‌ها وجود ندارد. در چنین مواردی پلیس از قربانی می‌خواهد که یا تلفن خود را عوض کند و یا کامپیوتر را خاموش کند، یا کارهای دیگری مانند این‌ها انجام دهد.

قربانی مزاحمت اینترنتی عموماً در شبکه تازه کار است و با قوانین امنیتی و محرمانه بودن اطلاعات در اینترنت آشنایی ندارد. قربانی‌های اصلی اغلب زنان هستند که از لحاظ عاطفی ضعیف و تأثیرپذیر هستند. بیش از ۷۵ درصد قربانی‌ها زن هستند.

انواع مزاحمت‌های اینترنتی

مزاحمت‌های اینترنتی شامل موارد زیر می‌شوند:

- ۱- مزاحم معمولی مجنون: این مزاحم فردی است که باور نمی‌کند رابطه‌اش با قربانی به‌طور کامل قطع شده است. وی را با یک عاشق بی‌خطر نباید اشتباه گرفت.
- ۲- مزاحم اینترنتی روان‌پریش: باور غلطی دارد که باعث وابستگی‌اش به قربانی می‌شود. او خیال می‌کند که قربانی وی را دوست دارد، حتی اگر هرگز وی را ندیده باشد. چنین مزاحمی اغلب فردی منزوی است و اغلب قربانیان خود را از میان زنان متأهل و فعال اجتماعی، مثل دکترها و معلمان انتخاب می‌کند. خلاص شدن از شر این مزاحم مشکل است.
- ۳- مزاحم انتقام‌جو: این فرد، به دلایل کوچکی که یا واقعی و یا حتی خیالی است، از قربانی خود عصبانی است. برای مثال، برخی از کارکنان اخراج شده بر این باور هستند که خودشان قربانی شده‌اند و باید از صاحب کار خود انتقام بگیرند. در مورد زنان، همسران قبلی آنان می‌توانند تبدیل به این نوع مزاحم شوند.

انواع مزاحمت‌های اینترنتی

مزاحمت‌ها را می‌توان به انواع زیر نیز تقسیم نمود:

- ۱- مزاحمتی که در فضای مجازی صورت می‌گیرد و در همان‌جا ادامه می‌یابد.
- ۲- مزاحمتی که در فضای مجازی آغاز می‌شود و به فضای زندگی واقعی گسترش می‌یابد.

این زمانی است که یک مزاحم ممکن است تلاش کند شماره تلفن یا آدرس منزل قربانی را به دست آورد. بنابراین، همواره در دادن اطلاعات به وب سایت‌ها باید محتاط بود.

انگیزه‌های مزاحم اینترنتی

انگیزه‌های مزاحم اینترنتی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱- **آزار جنسی:** این نوع آزار در اینترنت عجیب نیست؛ زیرا، آزار جنسی در زمینه زندگی واقعی هم قابل تجربه و خیلی معمول است. اینترنت بازتاب زندگی واقعی است و شامل مردم واقعی هم هست. طبیعت ناشناس ارتباطات حتی برای فرد مزاحم این کار را آسان‌تر می‌کند که یک مزاحم اینترنتی باشد تا یک مزاحم فیزیکی.

۲- **عشق جنون‌آمیز:** این می‌تواند از یک داستان عاشقانه در یک ارتباط کامپیوتری آغاز شود و یکی از دو طرف مایل به تمام کردن ارتباط باشد، در حالی که دیگری نمی‌تواند این مطلب را بپذیرد. همین‌طور، می‌تواند یک داستان عاشقانه مجازی باشد که به زندگی واقعی تسری پیدا می‌کند؛ در حالی که، یکی از طرفین پس از ملاقات در فضای واقعی تصمیم به قطع رابطه بگیرد. فرد دیگر نمی‌تواند «نه» را بپذیرد. گاهی هم این مزاحمت دیوانه‌وار می‌تواند از زندگی واقعی شروع شود و به اینترنت منتقل گردد.

مشکل اساسی با این‌گونه مزاحمت این است که چون اغلب با یک رابطه رمانتیک واقعی آغاز می‌شود، بسیاری از اطلاعات شخصی طرفین به هم منتقل می‌شود. این، کار مزاحم اینترنتی آینده‌را، که در اثر قطع رابطه به وجود می‌آید، برای آزار قربانی‌اش، آسان‌تر می‌کند. تهدیدهای به مرگ از طریق پست الکترونیک یا از طریق پیغام‌های گپ زنده، آغاز یک مزاحمت جنون‌آمیز است.

۳- **انتقام و تنفر:** این نوع مزاحمت ممکن است ناشی از یک بحث یا مجادله‌ای باشد که از کنترل خارج شده و دست‌آخر منجر به یک رابطه انتقام و تنفر می‌شود. اعمال انتقام‌جویانه به‌طور معمول نتیجه چیزی است که فرد ممکن است در فضای مجازی گفته باشد که کسی را رنجاند. در مواردی هم نه فرد مزاحم قربانی را می‌شناسد و نه قربانی او را؛ بلکه، وی

به صورت تصادفی توسط یک فرد عصبانی انتخاب شده است تا عقده‌هایش را سر او خالی کند و خیالش راحت شود.

۴- ژست قدرت گرفتن: بعضی از مزاحمان کسانی هستند که می‌خواهند توانایی‌هایشان را در مورد اینترنت برای خود یا دوستانشان به نمایش بگذارند. آنان هیچ دشمنی با فرد خاصی ندارند؛ بلکه، از وی برای خودنمایی استفاده می‌کنند، تا تفریح کنند و فرد باید بدشناسی آورده باشد که توسط آنان انتخاب شود. بیشتر افرادی که پیام‌های تهدیدکننده دریافت می‌کنند خیال می‌کنند که با فرد بزرگ و خطرناکی مواجه هستند، در حالی که در عمل ممکن است از جانب کودکی که هیچ امکان آزار واقعی ندارد، تهدید شده باشند.

محدودیت‌های برخورد قانونی با مزاحمان

برخورد قانونی با مزاحمان اینترنتی محدودیت‌های زیادی دارد که شامل موارد زیر است:

- ۱- در حال حاضر برای برخورد با مزاحمت اینترنتی محدودیت‌های قضایی وجود دارد. قوانین فعلی در مورد رسانه‌ها، قابل کاربرد در فضای مجازی نیستند. در بسیاری مواقع فرد مزاحم ممکن است در کشور دیگری باشد و در این صورت به همکاری‌های بین‌المللی نیاز است.
- ۲- وجود سرویس‌هایی که زمینه ارتباطات بی‌نام و ناشناس ماندن افراد را فراهم می‌آورند. اگرچه، این بی‌نامی منافع زیادی برای کاربران دارد که شامل حفظ حریم خصوصی آنان هم می‌شود، اما به مزاحمان هم امکان سوءاستفاده را می‌دهد. آنان می‌توانند بدون اینکه شناخته شوند برای افراد ایجاد مزاحمت کنند.

- ۳- در بسیاری از جاها، به دلیل جدید بودن تکنولوژی، هنوز پلیس آموزش دیده و همین‌طور امکانات تکنولوژیکی مناسب برای مبارزه با جرایم اینترنتی وجود ندارد. برای مثال، در گزارش سال ۱۹۹۹ دادستانی کل آمریکا نمونه‌ای آمده است که در آن زنی به پلیس محلی شکایت می‌کند که مردی اطلاعیه و قیحانه‌ای را در مورد دختر نه ساله این زن در اینترنت منتشر و در آن شماره تلفن منزل را نیز قید کرده است. تلفن‌های غیراخلاقی به این خانواده در طول ۲۴ ساعت آنان را کلافه کرد. اما پاسخ پلیس به آنان این بود که شماره تلفن خود را عوض کنند. دلیل این

ساده‌انگاری پلیس هم این بود که در آن محل خاص پلیس هیچ‌گونه آشنایی با اینترنت و راه‌های مقابله با تهدیدات اینترنتی نداشته است.

در مورد ایران برای نمونه مطلبی با عنوان «مسئولان جرایم رایانه‌ای این مقاله را بخوانند»، در سایت itiran.com آمده است که براساس آن فردی برای شکایت با پلیس ۱۱۰ تماس گرفته است و خواسته است با بخش جرایم اینترنتی صحبت کند. تلفنچی می‌پرسد که جرایم اینترنتی چیست؟ و پس از گفت‌وگوهای زیاد، فرد متوجه می‌شود که نمی‌تواند پلیس آموزش دیده در این زمینه را پیدا کند و موضوع را با وی در میان بگذارد؛ لذا، از شکایت خود منصرف می‌شود، اما این مطلب را در سایتی که گفته شد وارد می‌کند تا فکری برای رفع این نقص بشود.

بعضی از سرویس‌های اینترنتی با آموزش رعایت مسائل ایمنی به کاربران سعی می‌کنند از مشتریان خود حمایت کنند. هم صنعت اینترنت و هم قانون از کاهش خلاف‌های اینترنتی سود می‌برند. به خصوص سرویس‌های اینترنتی در صورت جلب اعتماد مشتریان به امنیت خدمات آنان، معروف‌تر و پرمصرف‌تر می‌شوند. بنابراین، ارتباط نزدیک بین این دو نهاد در این زمینه باعث می‌شود که اعتراض‌های رسیده به سازمان خدمات‌رسانی قابل پی‌گیری توسط پلیس، و اطلاعات موجود در سرویس‌های اینترنتی قابل کاربرد توسط پلیس برای ردیابی موارد شکایت شده باشد.

نمونه‌هایی از آزارهای اینترنتی

الف - در ایران

تعدادی از مطالبی که در سایت itiran.com در تاریخ ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۳ در مورد مزاحمت‌های اینترنتی آمده بود، به شرح زیر است:

- سال گذشته دختر دانشجویی شکایت کرد که فردی با به دست آوردن کلمه عبور او، نامه‌هایی را حاوی عکس‌های مستهجن به تمامی کسانی که آدرس پست الکترونیکی آنان در نشانی‌های الکترونیکی او بوده، فرستاده است.

- چند ماه پیش نیز برای دانشجویی دختر دیگری مورد مشابهی پیش می‌آید. خواستگار پس

از شنیدن پاسخ منفی دختر، عکس دستکاری شده مستهجنی از او را در یک سایت اینترنتی قرار داد.

- خواستگاری که از والدین دختر جواب رد شنیده بود، با پست الکترونیک با وی قرار می‌گذارد، و با ورود به خانه دختر و ایجاد درگیری هم دختر را می‌کشد و هم خود را زخمی می‌سازد.
- در سایت اینترنتی zanan.co.ir هم مطالبی درباره خشونت‌های اینترنتی علیه زنان آمده است. درست پس از این‌که وبلاگ خورشید خانم در مراسم مسابقه وبلاگ‌های برتر برگزیده هیئت داوران شناخته شد، به مدت یک ساعت تصویری مستهجن با جمله‌هایی رکیک در صفحه این وبلاگ به چشم می‌خورد. وبلاگ خورشید خانم هک شده و اختیارش از دست صاحب اصلی خارج شده بود.

ب - در کشورهای دیگر

- در سایت indianchild.com آمده است که در هند مردی یک زن را به این شکل مورد مزاحمت قرار داد که در سایتی که نام این زن قرار داشت به‌طور غیرقانونی وارد شد و با استفاده از نام وی با زبان زشت و اصطلاحات رکیک تلفن محل اقامت وی را ذکر کرد و (از قول زن) اعلام کرد که منتظر تلفن‌های مردان می‌ماند. در نتیجه این کار، زن بیچاره از همه جای کشور تلفن‌های بی‌ادبانه زیادی دریافت کرد که در آن با وی به زشتی سخن می‌گفتند. زن که شوکه شده بود به پلیس دهلی تلفن کرد و موضوع را گزارش کرد. پس از پی‌گیری‌های زیاد پلیس مرد مزاحم دستگیر شد.

در گزارش ۱۹۹۹ دادستانی کل امریکا نمونه‌هایی از آزار زنان در اینترنت به شرح زیر آمده است:

- یک مامور امنیتی ۵۰ ساله از دختر ۲۸ ساله‌ای که به تقاضای دوستی وی جواب رد داده بود، به این شکل انتقام گرفت که در اعلان‌های اینترنتی که پست می‌کرد، تلفن و آدرس دختر را هم ضمیمه می‌کرد و در آن پیام‌ها از قول دختر تمایل وی را برای مورد هتک حرمت قرار گرفتن تبریح می‌کرد. در عمل این دختر بیچاره با پیام‌های آزاردهنده زیادی مواجه شد، و در مواردی

هم مزاحمان به در خانه وی مراجعه می‌کردند. این مامور امنیتی شناسایی شد و به شش سال زندان محکوم گردید.

- همکار زنی با تهدید به اینکه روابط جنسی گذشته او را از طریق پست الکترونیکی برای شوهر جدیدش آشکار می‌کند، قصد اخاذی و سوءاستفاده جنسی از وی را داشت که توسط پلیس بازداشت شد.

- یک پسر فارغ‌التحصیل دانشگاه برای مدت بیش از یکسال پنج دانشجوی دختر هم دوره‌ای خود را از طریق اینترنت به وحشت انداخته بود. قربانیان صدها پیغام الکترونیکی تهدیدکننده و خشن، گاهی ۴ یا ۵ پیغام در روز، را دریافت می‌کردند. این دانشجوی فارغ‌التحصیل که به شش سال حبس محکوم شد، به پلیس گفت که دلیل دست زدن به این عمل این بوده است که وی فکر می‌کرده این دختران وی را مسخره می‌کرده‌اند و باعث می‌شده‌اند که دیگران به او به چشم یک احمق نگاه کنند. اما در حقیقت، قربانی‌ها هرگز وی را پیش از این ندیده بودند و نمی‌شناختند.

قوانین حمایتی از مصرف‌کنندگان اینترنت

در همه کشورها اقدام‌هایی برای وضع قوانین جدید متناسب با فضای مجازی برای جلوگیری از تخلفات مختلف، از جمله مزاحمت‌های اینترنتی، انجام شده است. اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۱ پیش‌نویس یک پیمان بین‌المللی را در این زمینه ارائه کرد که در کشورهای مختلف اروپایی در دست بررسی است و موافقان و مخالفانی هم دارد.^۱ این قرارداد، اولین پیمان بین‌المللی درباره آزار اینترنتی است که به‌طور خاص به تهدیدهایی که مرتبط با حق مؤلف، کلاهبرداری‌های کامپیوتری، هرزه‌نگاری کودکان، و تهدیدهای مرتبط با امنیت شبکه است، می‌پردازد. قرارداد مزبور به‌صورت مستقیم به قاچاق انسان برای سوءاستفاده جنسی و یا تصاویر هرزه‌نگاری از زنان نمی‌پردازد، اگرچه بر روی سوءاستفاده جنسی از کودکان در اینترنت تمرکز کرده است.

بعضی از فمینیست‌ها معتقد هستند که فمینیست‌ها و سایر گروه‌های مساوات طلب باید دولت‌های خودشان را به تصویب این پیمان‌نامه وادار کنند و معتقد هستند که مفاد آن در نهایت به نفع زنان است و مانع سوءاستفاده از ایشان می‌شود. اما، دیگران معتقدند که با تصویب این پیمان‌نامه آزادی بیان و آزادی‌های فردی مردم از آنان سلب خواهد شد و به همین دلیل با آن مخالفت می‌کنند. دیدگاه گروه دوم طرفداران بیشتری دارد. در یکی از سایت‌هایی که روی این موضوع بحث کرده است^۱، هشت دلیل برای رد این قرارداد ذکر شده است که فهرست‌وار عبارت هستند از:

- ۱- این پیمان فاقد بعد محرمانه بودن اطلاعات و آزادی‌های فردی است.
 - ۲- این پیمان بیش از اندازه وسیع است.
 - ۳- این پیمان فاقد توافق‌های دو جانبه میان پلیس کشورهای مختلف برای همکاری متقابل است.
 - ۴- امکان محافظت (ناشناس ماندن) عملگرایان سیاسی در این پیمان بسیار ضعیف است.
 - ۵- این پیمان تعادل میان داد و ستدهای فکری با رعایت قانون حق مؤلف، را تهدید می‌کند.
 - ۶- این پیمان به پلیس قدرت تفتیش و دخالت بیش از اندازه می‌دهد.
 - ۷- این پیمان روش‌های معمول حل مشکل از طریق باز کردن قفل‌ها را، که گاه لازم است، تبدیل به جرم می‌کند.
 - ۸- پیش‌نویس این پیمان به شیوه‌ای بسته و سری تهیه شده است.
- گروه‌های دیگری نیز در این بحث مشارکت کرده و دلایلی در رد آن آورده‌اند. اما گروه‌های فمینیستی بیشترین موافقان این پیمان‌نامه را تشکیل داده‌اند. اگرچه، در این قرارداد حرفی از جرایم جنسی علیه زنان به میان نیامده است؛ ولی، آنان معتقد هستند که قرارداد باید با بندهایی در این زمینه تکمیل شود و توسط دولت‌های مختلف تصویب شود تا بتوان زنان را از مضرات و خطرات دنیای مجازی محافظت کرد.
- تا سال ۲۰۰۳ تنها سه کشور شامل آلبانی، کرواتی و استونی این پیمان را امضاء کرده‌اند و بقیه کماکان در حال بحث و بررسی بر روی آن هستند.

چه باید کرد؟

با توجه به مشکلات تکنولوژیکی و موانع قانونی جلوگیری از جرایم اینترنتی، بهترین کار رعایت مسائل ایمنی توسط خود کاربران است. این مسائل شامل موارد زیر است:

۱- اولین نکته مهم لزوم جدی گرفتن مسأله توسط کاربران و همین طور پلیس است؛ زیرا در نهایت بین فضای مجازی و فضای واقعی ارتباط وجود دارد و جرم می‌تواند از یکی به دیگری تسری پیدا کند.

۲- رمز عبور باید دایم عوض شود و از اعلان آن به دیگران، حتی افراد مورد اعتماد، خودداری شود.

۳- رمز عبوری انتخاب شود که به راحتی قابل حدس زدن نباشد.

۴- برنامه‌های تنظیم شود که حتی برای ورود اولیه به کامپیوتر شخصی هرکس، رمز عبور وجود داشته باشد.

۵- افراد باید مواظب حرف‌هایی که در اتاق‌های گپ‌زنی می‌زنند، باشند.

یک مزاحم اینترنتی به دنبال نقطه ضعف‌های مردم است. کسانی که در فضای مجازی به دنبال همدردی، دوست‌یابی و روابط عاطفی و مانند آن هستند، مانند یک دعوتنامه برای انواع مزاحمان عمل می‌کنند. پس افراد باید به خاطر داشته باشند که اگر مورد مزاحمت قرار گرفتند، مجبور نیستند که نقش قربانی را بازی کنند. آنان باید تا آنجایی که می‌توانند از اتاق‌های گپ‌زنی ناشناس خود را دور نگه دارند و در آنجا پرسه نزنند. اگر کسی فکر می‌کند که می‌تواند با غریبه‌ها پرسه بزند، پس باید مواظب عواقب آن هم باشد. قانون طلایی که والدینمان به ما آموزش داده‌اند مبنی بر این‌که با غریبه‌ها صحبت نکن، در فضای مجازی هم یک قانون طلایی است. بالاخره، بهترین راه برای پرهیز از مورد مزاحمت واقع شدن عبارت است از این‌که همواره درجه بالایی از آگاهی امنیتی برای کاربر حاصل باشد.

نتیجه‌گیری

عصر نزرگه‌های ارتباطی و گسترش فضای مجازی با همه امیدها برای تسریع و بهبود

ارتباط انسان‌ها در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی مدت‌ها است که از راه رسیده است. تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی جنبش جهانی‌یی در حوزه ارتباطات و انتقال محتواها و پیام‌های ارتباطی در سریع‌ترین زمان ممکن است، به وجود آورده‌اند.

در عین حال، همین تکنولوژی‌های جدید موجب تسهیل انجام اعمال خلاف قانون و رشد جرایم با استفاده از شیوه‌های جدیدتر شده‌اند. همان‌طور که در مورد تکنولوژی‌های دیگر هم صادق است، تکنولوژی ارتباطی جدید از یک طرف امکان بهبود روابط انسانی را افزایش داده، و از طرف دیگر تهدیدهای تازه‌ای برای آن فراهم کرده است.

جرایم اینترنتی به‌طور کلی علیه زنان و مردان در موقعیت‌های مختلف تجاری و اقتصادی صورت می‌پذیرد. همچنین بعضی زنان و مردان خود به عنوان مجرم در این فضای مجازی مشغول به فعالیت هستند و از این نظر جرایم اینترنتی عام به‌شمار می‌روند. اما، بعضی از جرایم دیگر وجود دارند که به‌طور مشخص با زنان در رابطه است. جرایمی که یا زنان خود مرتکب می‌شوند و یا این‌که در آن توسط زنان دیگر استثمار می‌شوند و به عنوان کالا در اختیار مشتریان قرار می‌گیرند. جرایمی چون قاچاق زنان، فحش‌های اینترنتی و به خصوص هرزه‌نگاری.

بعضی از جرایم هم هست که به‌طور خاص علیه زنان صورت می‌گیرد و در آن‌ها زن نقش قربانی را بازی می‌کند. در این مقاله به‌طور عمده بر روی چنین جرایمی تأکید شد، که شامل آزار و مزاحمت اینترنتی نسبت به زنان می‌شود. همان‌طور که گفته شد قریب به ۹۰ درصد این آزارها از سوی مردان نسبت به زنان صورت می‌پذیرد و فضایی سرشار از دلهره، اضطراب، تردید، ترس و فشارهای روانی و روحی برای زنان کاربر اینترنت فراهم می‌آورد.

در فضای مجازی هم مانند فضای زندگی واقعی، زنان مورد ظلم مضاعف واقع می‌شوند. یکی زمانی که نسبت به حقوق عام آنان نظیر حقوق اقتصادی، همانند مردان، تهدید و تهاجم می‌شود، و دوم زمانی که باید با جرایم اینترنتی خاص که صرفاً زنان را هدف قرار می‌دهند، نیز مقابله نمایند. این ستم مضاعف می‌تواند تأثیرات منفی در استفاده مؤثر از اینترنت و تسهیلات و امکانات به وجود آمده در عصر بزرگراه‌ها و شاهراه‌های ارتباطی برای حرکت به سوی زندگی بهتر برای زنان دربرداشته باشد، و سبب شود که ساخت نابرابر اجتماعی دنیای واقعی، در دنیای

مجازی نیز باز تولید شود.

همان‌طور که زنان در دنیای واقعی سال‌ها است که در تلاش برای رسیدن به برابری‌های حقوقی و اجتماعی هستند، در دنیای مجازی نیز این تلاش‌ها جریان دارد. با امکان ارتباطات سریع‌تر، مؤثرتر و وسیع‌تر در سطح بین‌المللی، زمینه پیدایش اجتماعات مجازی خاص زنان با هدف هماهنگ‌سازی این تلاش‌ها در جهت رسیدن به جامعه‌ای عادلانه‌تر و خالی از نابرابری جنسیتی فراهم آمده است.

مؤثرترین راه برای کاهش نابرابری‌های موجود در دنیای مجازی میان زنان و مردان و ایجاد فضایی امن برای زندگی هر دو جنس، علاوه بر تدوین قوانین حمایتی توسط دولت‌ها، کسب آموزش‌های تخصصی و امنیتی استفاده از اینترنت توسط زنان، و نیز استفاده بیشتر آنان از این رسانه ارتباطی است. بنابراین، شناخت مسائل اجتماعی زنان در اینترنت، که در نگاه اول ممکن است این تصور را به وجود آورد که با وجود تمامی مشکلاتی که توضیح داده شد، زنان لازم است در استفاده از این رسانه تامل و یا تردید نمایند، می‌تواند به این گزاره مثبت‌نگر نیز منجر شود که داشتن اطلاعات قوی و کامل از شیوه کاربری امن رسانه بهترین راه‌حل مشکل آزار و تعقیب زنان در اینترنت خواهد بود.

منابع

- دوکوهکی، پرستو (۲۰۰۴/۰۵/۲۵). «زن در دنیای اینترنت»، در:

<http://www.zanan.co.ir/social/000092.html>

- محسنی، منوچهر (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، نشر دیدار.

- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۲). «دو جهانی شدن‌ها و جامعه جهانی اضطراب»، در: نامه علوم

اجتماعی، ش ۲۱.

- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۲). «دو جهانی شدن‌ها و آینده هویت‌های همزمان»، در: مجموعه

مقالات و سخنرانی‌های نخستین کارگاه آینده‌اندیشی: معرفت‌شناسی، روش‌شناسی و کاربردهای آینده‌اندیشی، تهران.

- سایت‌های آموزشی و کمکی برای مقابله با آزار اینترنتی:

www.cyberangels.org

www.getnetwise.org

www.iacis.com

www.neve.org

www.cybererime.org

www.privacyrights.org

www.search.org

www.haltabuse.org

- Baumer, David L., Brande, Earp, and Evers, Pamela S. (2003). "Tit for Tat in Cyberspace consumer and Website Responses to Anarchy in the Market for Personal Information", in *North Carolina Journal of Law & Technology*.

- 1999 report on syberstalking: a new challenge law enforcement and industry:

<http://www.usdoj.gov/criminal/cybercrime/index.html>

-
- Cyber crime in India: cyberstalking - online harassment, Indianchild.com: 2000.
 - Rowe, C.J.: "The council of Europe's convention on cybercrime and Canada's "Lawful Access" discussion paper", in *Online activism for women's rights and civic participation*: http://www.womenspace.ca/policy/research_cybercrime_paper.html
 - Ameli, Saied Reza (2004). "Dual Globalizations", in *Islam im Dialog*, Jahragang 3, Nr,8/9.
 - Goulding, Anne; and Spacey, Rachel (2002). "Women and the Information Society: barriers and participation", in *68th IFLA Council and General Conference*, August 18-24.